

УДК 378:811.111

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9283.41.2024.322959>

Мись Т. І.

tatyanamys@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7582-8214>

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Дата надходження 22.10.2024. Рекомендовано до друку 23.12.2024

ВАРІАТИВНІСТЬ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Анотація. Пропонована стаття присвячена типології англomовних юридичних термінів, зокрема термінів кримінального права. Основним завданням статті є виявлення зв'язків різних типів термінів у термінологічній системі з акцентом на типологічний поділ термінів відповідно до історичних, структурних, семантичних та функціональних характеристик термінологічних одиниць. Докладніше розглянуто питання походження термінів кримінального права в англійській мові, а також наведено окремі дані щодо різних класів термінів.

Ключові слова: типологічний підхід, терміни кримінального права, походження та семантика термінів, характеристика термінів кримінального права.

Mys T.

tatyanamys@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7582-8214>

Vadym Hetman Kyiv National Economic University

VARIABILITY OF ENGLISH LEGAL TERMS OF CRIMINAL LAW

Abstract. Introduction. English for Specific Purposes is not only a part of the higher professional education program but also a means of expanding the boundaries of professional and business communication, creating conditions for self-improvement, self-education, and self-development. Mastering a foreign language of a professionally oriented nature contributes to timely familiarization with new technologies, and discoveries in the field of law enforcement science and practice, ensures an increase in the professional competence of a specialist, and expands personally significant prospects. The criminal law specialization of future lawyers determines the need to consider the terminology of criminal law. Its specificity lies in the peculiarities of the functioning of legal systems. Studying the peculiarities of terms allows us to compare and contrast the legal systems that exist in English-speaking countries and Ukraine. **Purpose.** The article focuses on the typology of English legal terms and criminal law terms in particular. The main aim is to find out the connection between different types of terms in the terminological system, paying special attention to the main types of terms singled out in accordance with historical, structural, semantic, and functional characteristics of terminological units. The article studies the origin criminal law terms in the English language and cites some statistical data concerning various types of terms. **Methods.** Within the study of criminal law terms typology, the descriptive method, the comparative method, and the method of analysis and synthesis were used. **Results.** The result of the research is the identification of the connections of different types of terms in the analyzed terminological system with an emphasis on the typological division of terms according to the historical, structural, semantic, and functional characteristics of terminological units. A comparative table clearly presents the study's results. **Conclusion.** Despite its conservatism, the criminal law terminology system is developing under the influence of extralinguistic processes. The dissemination and transmission of professional information, ensuring business contacts at the international level, which are carried out in the language for special purposes. The training of highly qualified specialists includes not only knowledge of their narrow specialization but also mastery of professional terminology. Mastering the main characteristics of English compound terms of criminal law allows us to consider them as stable formations that are subject to the requirements of scientific communication.

Keywords: typological approach, criminal law terms, the origin and semantics of terms, the characteristic of criminal law terms.

Постановка проблеми. У зв'язку з неухильно зростаючим числом професійної лексики, дедалі актуальнішим стає питання вивчення термінів та їх класифікації, оскільки вона значною мірою сприяє освоєнню мови спеціальності, що дає змогу оптимізувати процес навчання. Найбільш поширеним підходом до вивчення термінологічних одиниць може вважатися типологічний підхід. Типологія, як загальний науковий термін, відноситься до вивчення найважливіших особливостей природної мови, характеристики якої складають основу для класифікації мов, незалежно від їх походження. Лінгвістична типологія вивчає та класифікує мови відповідно до особливостей їхньої структури й дає докладний опис загального та відмінного у мовах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над порушеною в цій статті проблемою працювали такі науковці, як Волченко О. М., Нікішина В. В., Дорда С. В., Чепурна О. І., Карл Брунер, Стівен Гіфіс та інші. Волченко О. М і Нікішина В. В. вивчали правильне відтворення англійських юридичних термінів і акцентували увагу на проблемах, які можуть виникати під час цього процесу. Дорда С. В., крім цього, конкретно вказувала на низку складнощів перекладу юридичної термінології. Чепурна О. В. розглядала особливості методичної роботи над англійськими юридичними термінами безпосередньо в процесі перекладу. Стівен Гіфіс присвятив більшість своїх наукових робіт саме питанню юридичної термінології, у його науковому доробку є чимало досконалих юридичних словників і словників юридичних термінів.

Мета статті. Основною метою статті є виявлення зв'язків різних типів термінів в аналізованій термінологічній системі з акцентом на типологічний поділ термінів відповідно до історичних, структурних, семантичних та функціональних характеристик термінологічних одиниць. Результати дослідження представлено в порівняльній таблиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У цій статті термін типологія використано у вузькому сенсі, тобто лише як студіювання різних типів термінів, об'єднаних в одну систему. Цей підхід дозволяє вивчати ту або ту термінологію як відкриту систему, визначити спосіб її організації. Основним завданням типологічного підходу є виявлення зв'язків різних типів термінів в певній терміносистемі. Типологічний підхід сприяє створенню чіткої та науково обгрунтованої класифікації термінів.

Більшість особливостей тієї чи тієї термінології зумовлена відповідними особливостями термінів, що входять в аналізовану терміносистему. У рамках типологічного підходу терміни класифікують відповідно до найбільш суттєвих характеристик терміна, які спочатку властиві йому і не залежать від терміносистеми, до якої належить термін. На підставі цих характеристик виокремлюють основні типи термінів.

Відомі чотири типи подібних характеристик і відповідно стільки ж основних факторів, на підставі яких класифікують терміни:

1. історичні особливості походження термінів;
2. структурні особливості і особливості форми;
3. семантичні показники;
4. особливості вживання;

Під час вивчення термінів права доцільно розпочати типологічне дослідження зі з'ясування етимологічного складу цієї термінології. З погляду походження виділяють споконвічні, запозичені, міжнародні та гібридні терміни.

На підставі хронологічного статусу терміни класифікують на неологізми, архаїзми, застарілі терміни та історизми. До історизмів належить, наприклад, такий термін, як

compuragator, який має таке визначення: “in early English law, одна з груп з небагатьох називається a person accused of a crime to swear that the accused was testifying truthfully” (Gifis, 2010, с.97). Прикладом архаїзму може бути термін commonweal, визначення якого звучить так: “the public; the people; a government which concerns itself with the rights of the people rather than the rulers” (Gifis, 2010, с. 98). Застарілим терміном є theft-boot, його форма в давньоанглійській – þeofð-bot, він означав “the taking of some payment from a thief to secure him from legal prosecution”.

Споконвічні терміни – це терміни, утворені в тій чи тій мові, які існували в ній тривалий час. Лише деякі терміни англomовного кримінального права можна вважати споконвічними, наприклад такі: “theft” – «крадіжка», “answer” в значенні “заперечення відповідача по справі”, “відповідь”, “hijacking” – ймовірно походить від “high-jacker” – “проста людина” (Staff, 2010, с. 345).

Запозичені терміни – це терміни, які були частково або повністю запозичені з інших мов. В англomовній термінології кримінального права кількість запозичених термінів набагато перевищує кількість термінів споконвічних, що зумовлено історичними причинами, такими як розвиток словникового складу англійської мови, розвиток права загалом та юридичної термінології зокрема. Під час давньоанглійського періоду становлення права були характерні запозичення з латинської. У цей час терміни запозичують разом з новими поняттями, ідеями та концепціями, яких раніше не було в англomовній культурі. Окрему групу становлять латинізми, запозичені в різні періоди та використовувані в англomовних правових текстах у своїй неасимільованій формі, наприклад: “corpus delicti, corpus juris, modus vivendi, ab initio, absque hoc, actus reus, ad litem, subpoena, ad testifi candum, arguendo, capias ad audiendum, amicus curiae” (Law & Martin, 2009, с. 172; Gifis, 2010, с. 102).

Не можна не зазначити, що багато латинських юридичних термінів прийшли в англійську мову через французьку. Саме ці запозичення лягли в основу сучасної термінології права: “jurisdiction, privilege, prison, sentence, assault, judge”. Юридичні терміни, що належать до сфери державного управління, включають, наприклад, такі запозичення з французької мови: “to govern, to administer, state, crown, empire, government, authority.” Більшість термінів, що позначають посадових осіб, також мають французьке коріння: “ministr, viscount, warden, castellan, governor, mayor, constable, crier, chancellor”. (Martin, 2006, с. 188). Саме запозичення прийшли в англійську мову кримінального права з латині (близько 26 %), із старофранцузької мови (25 %), з латині через старофранцузьку (33 %), зі скандинавських мов (9 %). Споконвічні терміни становлять близько 7 % одиниць терміносистеми кримінального права.

Ще один тип термінів – це гібридні терміни. Гібридні терміни – це терміни, одна частина яких запозичена з іншої мови, а друга – перекладна чи споконвічна. Наприклад, термін “overrule”, який означає “to set aside the decision of a court in an earlier case” (Law & Martin, 2009, с. 145), був створений за допомогою споконвічного англійського префікса “-over” та кореня “rule”, запозиченого з латині – “rēgula”, через старофранцузьку – “riule” (Collins English Dictionary). Або термін “bailiwick”, зі значенням – “the area within which a bailiff or sheriff exercises jurisdiction” (Law & Martin, 2009, с.18), який утворений злиттям “baili(e)” – старофранцузька та споконвічного “wick” – сучасної форми давньоанглійського “wic”, зі значенням “село, місце проживання” (Staff, 2010, с. 446).

Міжнародні терміни – це терміни, що збігаються в плані змісту, тобто за значенням, і схожі в плані вираження, тобто за формою, і вживаються як мінімум у трьох неспоріднених мовах. Міжнародні терміни можуть розглядатися як у

широкому значенні (збіг більше ніж у трьох мовах), так і у вузькому (збіг у трьох мовах). Розглянемо терміни кримінального права, а саме терміни-слова, похідні терміни та термінологічні словосполучення у чотирьох мовах: англійській, німецькій, французькій та українській (див. Табл.1).

З цієї таблиці видно, що терміни латинського походження близькі за формою у всіх аналізованих мовах. Водночас варто зауважити, що особливості національних мов призводять до того, що в низці міжнародних термінів може утворитися термін, який відрізняється від них формою (проте збігається з ними за змістом) та утворений на основі тої чи тої національної мови. Найбільше подібних термінів спостерігається в німецькій мові через особливості історичного розвитку. Варто відзначити, що в англійській мові немає великої кількості термінів, утворених на основі національної мови. Більшість термінів схожа формою з термінами латинського походження. Однак серед них є й споконвічні слова, наприклад: “espionage – spying”.

Таблиця 1

Міжнародні терміни

Англійська мова	Німецька мова	Французька мова	Українська мова
advocate	Advokat / Rechtsanwalt	avocat	адвокат, юрист
suicide	Suizid / Selbstmord	suicide	суїцид
legitimate	legitim / rechtmäßig	légitimé	легітимний
espionage/ spying	Spionage / Ausspähung	espionnage	шпіонаж
Supreme Court	Obergericht	Cour Suprême	Верховний суд
jurisdiction	Gerichtsbarkeit	jurisdiction	юрисдикція
arrest	Festnahme	arrêter	арешт
criminal	kriminell	criminel	кримінальний
civil	zivil	civil	цивільний
bankruptcy	Bankrott	banqueroute	банкрутство
detective	Detektiv	détective	детектив

Що ж до термінологічних словосполучень, то вони можуть утворюватися на основі слів різного походження, тобто запозичених із різних мов, наприклад: “petty” (старофранцузька) + “theft” (давньоанглійська) = “petty theft”, “felony” (старофранцузька) + “murder”(давньоанглійська) = “felony murder”, “autrefois” (французька) + “convict” (латинь) = “autrefois convict”. Таким чином, терміни, що розвивалися на різних засадах і запозичені з різних мов, мають здатність поєднуватися один з одним і утворювати нові термінологічні словосполучення. Проте більшість термінологічних словосполучень в англійській термінології кримінального права утворилася на основі термінів одного походження, наприклад: “jury” (старофранцузька) + “trial” (старофранцузька) = “jury trial”, “capital” (старофранцузька) + “punishment” (старофранцузька) = “capital punishment”.

За формою і структурними особливостями виокремлюють такі типи термінів: терміни-слова, що складаються з одного слова, та термінологічні словосполучення, які

складаються з двох і більше слів. Кількість слів у термінологічних словосполученнях може досягати тринадцяти. В англomовній термінології кримінального права співвідношення кількості термінів-слів та кількості термінологічних словосполучень становить приблизно один до трьох. Можуть бути виділені такі структурні типи термінів:

1. Прості: терміни, основа яких збігається з коренем, наприклад: “abet, plea, tort”.
2. Похідні: лексичні одиниці, що складаються з основи та афіксів, наприклад: “abduction, barrister, causation”.
3. Складні: лексичні одиниці, утворені шляхом додавання двох і більше основ, наприклад: “counterclaim, blackmail”.
4. Складнопохідні: терміни, утворені шляхом деривації та складання двох і більше основ, наприклад: “counterclaimant, court-martial”.

В англomовній термінології кримінального права переважають прості та похідні терміни, тоді як складні та складнопохідні терміни становлять лише 13 % та 8 % відповідно.

Класифікують терміни також за семантикою. Залежно від значення терміни можуть бути моносемантичними та полісемантичними. Моносемантичні терміни – це терміни, які мають лише одне значення в межах певної термінологічної системи, наприклад: “abuse of process” – “a tort where damage is caused by using a legal process for an ulterior collateral purpose” (Law & Martin, 2009, с. 2), або “affidavit”: “a sworn written statement of evidence used mainly to support certain applications and, in some circumstances, as evidence in court proceedings” (Law & Martin, 2009, с. 2). Полісемантичні терміни – це терміни, які мають більше ніж два значення в одній терміносистемі, наприклад: “accessory”: а) “one who aids and abets or counsels or procures someone else to commit a crime”, б) “offence with the intention of impeding apprehension or prosecution” (Law & Martin, 2009, с. 2). В англomовній термінології кримінального права переважають моносемантичні терміни. Полісемантичні терміни в аналізованій термінологічній системі становлять лише близько 12 %. Явище полісемії може виникати в терміносистемі унаслідок того, що один термін вживають для позначення різних понять і кожне значення терміна відображає один із аспектів основної концепції. Часто виділяють так звані еквівалентні терміни, які збігаються за змістом. Наприклад, терміни “punitive damages – exemplary damages – penal damages – vindictive damages”, – мають однакове значення: “damages given to punish the defendant rather than (or as well as) compensate the claimant for harm done” (Law & Martin, 2009, с.148).

Зважаючи на семантичний аспект, також можна виділити мотивовані терміни (не містять семантично непрозорих елементів) та невмотивовані терміни (їх значення не може бути пояснено значенням елементів їх структури). Прикладом невмотивованих термінів можуть бути такі термінологічні одиниці, як: “decree, offence, misprision”. Мотивовані терміни можуть бути частково вмотивованими, тобто їх значення може бути лише частково зрозуміле зі значення слів, з яких такі терміни були утворені: “declaratory theory, direct evidence, intertemporal law”, і цілком мотивованими, – значення таких термінів повністю пояснюється значенням їхніх складників. Наприклад, термін “declaration” позначає “the formal document setting forth plaintiff’s cause of action, those facts necessary to sustain a proper cause of action and to advise defendant of the grounds upon which he is being sued” (Gifis, 2010, с. 122), а термін “intention” – “the state of mind of one who aims to bring about particular consequence” (Law & Martin, 2009, с.109).

Зрештою, терміни класифікують також за особливостями вживання відповідно до сфери вживання, частоти вживання та відповідності нормам мови.

З урахуванням вживання, терміни можуть бути загальноприйнятими, наприклад: “offender, order, procedure”, методіалектними, тобто уживаними в рамках певної наукової школи, наприклад, термін “solicitor” у британській правовій системі, та термін “attorney” – в американській правовій системі. Також виокремлюють ідіолектні терміни, тобто індивідуально-авторські, наприклад: “non-exhaustion defense”, загальноновживані терміни: “law, evidence, crime”, маловживані, наприклад: “scienter, defalcation”, та okazіональні терміни, наприклад: “preanswer respond”.

Також можлива класифікація термінів за частинами мови, тобто виділяють терміни-іменники, терміни-прикметники, терміни-дієслова, терміни-прислівники. Терміни-прикметники, дієслова та прислівники зазвичай використовують переважно в складі термінологічних словосполучень, зрідка як незалежні термінологічні одиниці.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Насамкінець слід зазначити, що список критеріїв, за якими може проводитись класифікація термінів, не можна вважати повним. Наприклад, можна виділяти типи термінів, керуючись стилістичним критерієм або фразеологічним, а також за низкою інших. Фактори та аспекти, на підставі яких проводиться класифікація, продиктовані не лише будовою та особливостями мови, а й волею дослідника.

Таким чином, у рамках типологічного підходу терміни були розглянуті з погляду історичних, структурних, семантичних та функціональних аспектів, у зв'язку з чим та виявлено такі особливості англomовної термінології кримінального права:

- 1) запозичені терміни (в основному зі старофранцузької мови або з латині) переважають над споконвічними;
- 2) багато міжнародних термінів співіснує з термінами, утвореними на основі національної мови;
- 3) більшість термінологічних словосполучень утворилася на основі термінів одного походження;
- 4) співвідношення кількості термінів-слів та кількості термінологічних словосполучень становить 1:3;
- 5) прості та похідні терміни переважають, тоді як складні та складно-похідні терміни становлять 13 % та 8 % відповідно;
- 6) переважають моносемантичні терміни, а терміни полісемантичні становлять близько 12 %;
- 7) наявні еквівалентні терміни;
- 8) наявні загальноприйняті, ідіолектні, загальноновживані, маловживані та okazіональні терміни.

ЛІТЕРАТУРА

- Артикуца, Н. В. (2015). Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. пр. КНЕУ, 30–40
- Волченко, О. М., & Нікішина, В. В. (2018). Відтворення англійських юридичних термінів як перекладознавча проблема. *Молодий вчений*, 4, 86–89
- Дорда, С. В. (2011). *Складності перекладу юридичної термінології*.
http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Nvnu/filolog_mov/2011_6_2/R1/Dorda.pdf
- Зеленська, О. *Полісемія термінології кримінального права в англійській мові*.
<https://rgf.eenu.edu.ua/index.php/rgf/article/view/200>
- Клочко, М. І. *Види юридичних термінів*.
http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17320/1/Lubchenco_avtoref-2012.pdf

- Сімонок, В. П., Костюченко, Т. І., Олійник, Т. В., Фоменко, Т. М., & Шишкіна, Л. О. (2005). *Посібник з англійської мови для студентів юристів*. Право, 255–270
- Чепурна, О. В. (2013). Особливості методичної роботи над англomовними юридичними текстами у процесі перекладу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*, 2, 321–325.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduepf_2013_2_46
- Law, J., & Martin, E. A. (2009). *A Dictionary of Law*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acref/9780199551248.001.0001>
- Staff, C. D. (2010). *Collins Dictionary of the English Language and Writer's Thesaurus of the English Language*. HarperCollins Publishers Limited.
- Dizionario giuridico =: Law dictionary. (1984). Giuffrè.*
Retrieved from: <http://www.simone.it/newdiz/>
- Gifis, S. H. (2010). *Law Dictionary*. Kaplan Publishing, 97–139
- Martin, E. A., & Law, J. (2006). *Oxford Dictionary of Law* (6th ed., p. 188). Oxford: Oxford University Press.

REFERENCES

- Artykutsa N.V.(2015). *Osnovy vchennia pro iurydychnyj termin i iurydychnu terminolohiiu. Ukrain's'ka terminolohiia i suchasnist'*: zb. nauk. pr. KNEU, 30–40
- Volchenko O.M., Nikishyna V.V.(2018). Vidtvorenna anhlijs'kykh iurydychnykh terminiv iak perekladoznavcha problema. *Molodyj vchenyj*, №4,86–89
- Dorda S.V.(2011). *Skladnosti perekladu iurydychnoi terminolohii.*
http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Nvnu/filolog_mov/2011_6_2/R1/Dorda.pdf
- Zelens'ka O. *Polisemiia terminolohii kryminal'noho prava v anhlijs'kij movi.*
<https://rgf.eenu.edu.ua/index.php/rgf/article/view/200>
- Klochko M.I. *Vydy iurydychnykh terminiv.*
http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17320/1/Lubchenco_avtoref-2012.pdf
- Simonok V.P., Kostiuchenko T.I., Olijnyk T.V., Fomenko T.M., Shyshkina L.O. (2005). *Posibnyk z anhlijs'koi movy dlia studentiv iurystiv*. Право, 255–270
- Chepurna O.V. (2013). *Osoblyvosti metodychnoi roboty nad anhlomovnymy iurydychnymy tekstamy u protsesi perekladu*. Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu imeni Al'freda Nobelja, № 2., 321–325.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduepf_2013_2_46
- Law, J., & Martin, E. A. (2009). *A Dictionary of Law*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acref/9780199551248.001.0001>
- Staff, C. D. (2010). *Collins Dictionary of the English Language and Writer's Thesaurus of the English Language*. HarperCollins Publishers Limited.
- Dizionario giuridico =: Law dictionary. (1984). Giuffrè.* Retrieved from: <http://www.simone.it/newdiz/>
- Gifis, S. H. (2010). *Law Dictionary*. Kaplan Publishing, 97–139
- Martin, E. A., & Law, J. (2006). *Oxford Dictionary of Law* (6th ed., p. 188). Oxford: Oxford University Press.